

מנחות

הקדמה: מחשבה שלא לשמה

משה שווערד

א. האם שלא לשמה הוא חלות פסול במנחה או העדר הסתמא לשמה: [איזהו מקומן מסכת מנחות ב]
[1] בחי' מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (פ"ד ממעשה"ק) וכן בכתבי הגרי"ז ריש זבחים האריך להוכיח דשלא לשמן הוי חלות פסול בקרבן ולא רק הפקעת הסתמא לשמו דהקרבן והעדר הלשמה. וכן הוא משמעות הקר"א על תוס' לקמן מב: (ד"ה מה) - עי' בדברינו שם. [2] אולם בקובץ שיעורים (ח"ב סי' כ"ב) כתב וביאר בדעת תוס' לקמן דף מב: הנ"ל דשלא לשמה הוי עקירת הסתמא לשמן והעדר הלשמה גרידא [עי' בדברינו על התוס' הנ"ל]. וכן דעת בעל האתון דאורייתא בקונטרס גבורות שמונים (אות מ"ט), ויסוד סברא זו כבר כתב טה"ק בזבחים יד: על תוס' ד"ה הג"ה, [ועי' בט"ק לקמן ב: על תוס' ד"ה שחיטה - בהגה"ה שם]. ועוד בענין זה ראה בקה"י זבחים סי' ב' ומש"כ בדעת רש"י בסוגיא שם, ובחי' רא"ל מאלין ח"ב סי' א' וסי' ב', חזון יחזקאל קרבנות א. א. ושמ' ג. ד., ובספרו על מסכת זבחים, והאריך בענין זה במשנת ר' אהרן זבחים סי' א', וראה עוד בקונטרס יונת אלם ברשימות שמועותיו ממרן הגרי"ז. וראה עוד בדברינו על תוס' לקמן מב: ד"ה מה טעם, ולקמן מט. בגמ' ד"ה עקירה בטעות.

ב. דוקא בעוקר במזיד ולא בטעות: [איזהו מקומן מסכת מנחות ב]
[1] כתב הליקוטי הלכות בזבחים (על דף ד.) דכל ענין שלא לשמה הוא דוקא בעוקר, דהיינו שיודע שהוא עולה וכיון לשם זבח אחר בין במזיד ובין שסבר שמותר לחשוב לשם זבח אחר, אבל בטעות שדימה שהוא זבח אחר בהא מילתא איכא פלוגתא במנחות דף מ"ט אי עקירה בטעות הוי עקירה וקי"ל כרבה דלא הוי עקירה ועולה לשם חובה ואפילו בפסח וחטאת, [לבד משיטת האו"ז הל' פסח סי' רל"ב דפסק דעקירה בטעות הוי עקירה - זבח תודה ריש מנחות]. [2] והנה צ"ע מתוס' בזבחים ב: ד"ה אתנו, דמשמע דאף בטעות וסבור שהוא קרבן אחר איכא פסול דשלא לשמה, ועי' בקר"א, מצפ"א, רש"י, עול"ש, אחיעזר יו"ד סי' ד', וחי' רא"ל מאלין ח"ב סי' ד'.

ג. לכאורה נימא כל מילתא וכו' אי עביד לא מהני: [איזהו מקומן מסכת מנחות ב]
[1] עי' נתיבות הקודש (זבחים ד.) בשם הגרי"ז דמחשבת שלא לשמה אינה חיסרון במעשה השחיטה אלא היא איסור בגברא, ולא שייך אי עביד לא מהני אלא כשעצם המעשה באיסור. [נל"פ דר"ל דאין האיסור שלא לשחוט במחשבת של"ש אלא דלא לחשוב של"ש בשעת שחיטה, וכדכתיב 'לא יחשב'. [2] ועי' ע' קובץ הערות (יבמות סי' ע"ד) שביאר באופן אחר - דלא שייך אי עביד לא מהני אלא היכא שהאדם פועל חלות הדין, משא"כ כגון בשחיטה שדין ההיתר חל מאליו ע"י מעשה האדם - הערת הר"י ולר' שליט"א]. וכעין דברי הקובץ הערות איתא ג"כ בזכר יצחק (סי' מ"ו). [3] והנה דעת שער המלך ריש פ"א מהל' קרבן פסח (ד"ה וראיתי להפ"ח) דכל מילתא דאמר רחמנא וכו' לא נאמר כלל לענין קדשים, משום דבקדשים בעינן שנה הכתוב לעכב הלכך אפילו רבא מודה דלא אמרינן אי עביד לא מהני, וכ"כ טה"ק בזבחים ריש פרק ב', ועי' רעק"א שם, ואבי עזרי (ביאת מקדש ב. ז.).

ד. מהו האיסור לחשב שלא לשמה:

(a) רש"י זבחים דף ב/ב [ד"ה ונדבה מי שרי לשנויי בה]: "וכיון דרחמנא קרייה נדבה מי שרי לשנויי בה הא אמרינן בפ' שני (לקמן ד' כט) אסור לחשב בקדשים ויליף מקרא דלא יחשב ..."

(b) רש"י מנחות דף ב/ב [ד"ה ונדבה מי שרי לשנויי בה]: "והכתיב אם זבח שלמים קרבנו (ויקרא ג) שתהא זביחה לשם שלמים"

(c) עיין בספר קובץ שיעורים ח"ב - סימן כב:ה (לקמן)

(d) למ"ד לשאב"מ לוקין- האם לוקין? לבידור הענין עיין בריש ס' נזר הקודש

ה. מחשבה או דיבור

ספר ויקרא פרק ז:יח: ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לן פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה תשא:

(a) רמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק יח:א]: "כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים
הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב."

(b) רמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק יג:א]: "שלש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות ואלו
הן מחשבת שינוי השם ומחשבת המקום ומחשבת הזמן מחשבת שינוי השם ..."

(c) תוספות [זבחים דף ב/א סוף ד"ה כל] "ובפ' המפקיד (דף מג:): פירשתי הא דמחשבה פוסלת
בקדשים אי בדיבור הזבח נעשה [שלא] לשם או אפילו במחשבה"

(d) תוספות [בבא מציעא דף מג/ב ד"ה החושב לשלוח יד] "הך מחשבה הוי דבור כדיליף מעל
כל דבר וכן מחשבת פגול גמי הוי בדבור ולא בלב כדמוכח בפרק ב' זבחים (דף ל.) ובפ"ק
דמנחות (דף ג:) ובפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.) ובפרק הנזקיך (גיטין דף נד:) ובמקומות
אחרים פירשתי"

(e) עוד עיין במראה מקומות לזבחים דף ב'

7. ספר נזר הקודש- מקור לדין שלא לשמה במנחות

בדין שלא לשמה בקדשים

והיינו מלתא בטעמא דכיון דכאה לאחר הקרבת,
הקרבת, ושחיטת הזבח מקרשת, כמבואר לסמן ע"ז,
וממילא נתקדשה בקדושת הקרבן, והרי היא כאילו
קריבה גם היא לשמה ממש, — ולכאורה יש לומר
שזהו כוונת רש"י דפירש כנון שהתנרב מנחת מרחשת
וכו', — ומה בעי רש"י בזה, — ואפשר דבא לשלול
מנחות סולת הבאות לקרבן נסכים, — ואם אמרין
כן אתי שפיר, דלפי"ז ע"כ הלימוד מנחות לשלמים
היינו דוקא מנחת וסרשת.

ד' וכן יש לדיוק גם מרברי הרמב"ם שכתב במרש"ו
מפסוה"מ ה"ב שינוי השם במנחה כיצד
כנון שקמץ מנחת נדכה לשם מנחת חוטא, או מרחשת
לשם מנחת וכו', יעוי"ש וסדוע לא כתב השינוי
במנחות סולת, וע"כ דסבר דבזה אין מסול שינוי
השם, — וע"כ הביאור דכיון דנסכים וגם המנחה
רנסכים נתקדשין בשחיטת הזבח, לכן שוב אין
מחשבה פוסלת בהן, — וכן יש להוכיח גם מרברי
מין הכס"מ שכתב מקור לרברי הרמב"ם מסוניה זו
דריש מנחות, — והיינו כוונתו דקאמר הש"ס
דהמשנה דלא כר"ש, מהא דמעשי' מוכיחין עלי', —
והיינו דמפרש הסוניה דהמשנה מיירי דוקא במנחות
כאלו אשר יש בהן שינוי מעשה, ולאפוקי מנחות
סולת הבאות לקרבן, דהשינוי קודש בהן אינו פוסל
כלל, וכמוש"כ, וחידוש דין הוא.

א כ"ל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות אלא
שלא עלו לבעלים לשם חוכה, והנה שינוי דשלא
לשמה דמנחות היינו שקמץ מנחת לשם מרחשת, כמו
שפירש"י, — ויש לעיין הלא כיון דשלא לשמה
במנחות גם כן משלמים נלמד כמו שכתבו התוס'
ד"ה כל, והלא לא דמי לשלמים, דהתם הוי שינוי
קודש בעצם הקדושה, דהיינו שמשנה מקודש לקודש,
מעולה לשלמים, וכדומה, — משא"כ במנחות דאין
כאן שינוי קודש כלל, דע"כ שתי המנחות בין מנחת
ובין מרחשת קדושתן שוות, ורק שינוי מעשה ביניהם,
וא"כ אין ללמוד זה משלמים, — וע"כ צריך לומר
דכיון דע"כ מלמדנו הכתוב דיש ענין שינוי
במנחות כמו בקרבנות, — ואם אינו בשינוי, קודש,
כיון שקדושתן שוות, אם כן ע"כ הכוונה על
שינוי מעשה.

ב אב"ל יש לעיין דהלא איכא גם מנחות סולת
הבאות לקרבנות דנסכים, ואצלם אין שינוי מעשה
ספ"י שאינן באות אפויית רק קמץ עם שמן, והם
קדושת קרבן עליהם, וא"כ יש בזה שינוי קודש
מעולה לשלמים, וכדומה — וא"כ יש לומר דבזה
רכתה תורה להיות דינם כשלמים, ולא בשינוי דמנחת
ומרחשת, — ודוחק לומר כיון דכתיב סתם מנחה
הכוונה כל המנחות.

ג וזהנה לכאורה יש לומר דמנחות סולת הבאות
לקרבנות אינו פוסל שלא לשמה כלל, —